

TENDINȚE NOI ÎN ISTORIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ*

DE
ION NESTOR

Istoriografia română modernă este, în urma transformărilor politico-sociale care caracterizează epoca de tranziție postbelică, angajată în adâncirea cu totul altor probleme decât cele care ocupau aproape exclusiv atenția istoricilor militanți înainte de marea conflagrație. Odată cu schimbarea nu numai a bazelor teritoriale ale Europei ci și a însăși structurii spirituale a ei, istoriografia modernă a statelor noi sau reînnoite își caută alte orientări. În ceea ce privește țara noastră — care are probleme speciale în cadrul mișcării spirituale a Europei, cu care este solidară ca structură culturală și ca destin istoric — evoluția s-ar putea caracteriza ca o trecere de la *școala istorică romantică* — pusă în slujba unor *revendicări* naționale, deci în strictă dependență de *ethosul* popular preocupat de infățișările vremelnice ale permanențelor istorice — la *școala istoric modernă*, de caracter *realist obiectivist*, a cărei tendință este fundamentarea realizărilor național-politice obținute în cadrul orientării depășite și zvirlite cu toată dezinvoltura la recuzita formulelor istorice ruginite. E un semn de sănătate al științei moderne românești — izvorite în postulatele ei esențiale din pulsul spiritual al tinereții postbelice sau al celei contemporane cu glorioasa încordare — faptul că acest suflu nu își are originea în planul director al celei mai complete științe a spiritului: Istoria.

Dacă așadar Istoria națională — așa cum este ea concepută încă în conformitate cu delimitările ei tradiționale — a dus la o diminuare a elementului de oportunitate apocrif, contaminator al metodei strict științifice, în domeniul Istoriei naționale, nu este mai puțin adevărat că noua direcție a Istoriei românești are a-și defini poziția față de ea și a ține seama de un nou romantism istoric, reprezentat aproape numai, — sau, dacă vreți, mai ales de V. Pârvan. Acest romantism de dată postbelică a efectuat defrișarea unui teren al Istoriei naționale, pe care vechea școală romantică românească îl neglija intenționat ori nevoit în capitolele introductive și față de care noua școală obiectivistă schițează o simpatie nesuținută de o cunoaștere mai de aproape.

Am arătat pe vremuri, mai acum câțiva ani, în același ospitalier «subsol» al ziarului «Cuvîntul», cu prilejul apariției grandioasei și semnificativei opere a lui Vasile Pârvan, *Getica*, — operă grandioasă și semnificativă indiferent de valoarea intrinsecă de adevăr a ei, — cum prin eforturile noii școli românești de Arheologie, — care este cu totul o creație, — Minerva ieșită gata înarmată din capul lui Zeus, — a spiritului lucid și îndelung pregătit al «Magistrului», — un întreg domeniu al *istoriei*

* Prezentul articol, reprodus după numărul din 25 ianuarie 1933 al cotidianului bucureștean «Cuvîntul» (anul IX, nr. 2783, p. 1—2), coordonat în acel moment de Nae Ionescu, este una din puținele lucrări în care regretatul profesor Ion Nestor (1905—1974) își relevă explicit viziunea privind modul de tratare a istoriei noastre vechi și își precizează poziția față de tendințele istoriografiei românești din perioada interbelică. Textul este important atât pentru că permite o apreciere mai exactă a concepțiilor reputatului savant, expuse la foarte scurtă vreme după întoarcerea de la studii din Germania și după elaborarea operei sale capitale *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, cit și pentru că însumează idei fecunde, care își mențin în mare parte actualitatea. Unele din opiniile inserate în articol le regăsim în «Cuvîntul înainte» al primului număr al *Revistei istorice române* (I, 1931, I, p. 3—4), redactat, în numele colegilor și colaboratorilor săi,

de C. C. Giurescu, «Cuvînt» care reprezintă crezul programatic al tinerei generații de istorici români încadrați în așa-numita «noua școală». Rîndurile din *Cuvîntul* evidențiază aflarea marelui arheolog și istoric, primul preistorician român de anvergură europeană, la orientările preconizate de «noua școală». Retipărirea lor o socotim cu atât mai necesară cu cât textul, nefiind inserat într-o publicație cu caracter științific, a rămas practic necunoscut specialiștilor.

Toate formulările autorului au fost păstrate nealterat, micile intervenții fiind menite să adapteze textul potrivit normelor ortografice actuale. De asemenea, s-a renunțat la vechea formă populară de feminin plural *nouă*, redată prin noi, și s-au suprimat literele *e* și *h* din grupele consonantice *ch* și *sh* de la unii termeni, astfel că *archeologie* și *thrac* au fost transcrise *arheologie* și *trae* (*Nota redacției* — V. Sp.).

naționale românești a fost reverificat și anexat tradiționalei «Istoriei a românilor». Prin revalorificarea trecutului traco-getic al poporului nostru, cu ajutorul confruntării textelor vechi cu *faptele* arheologice locale sau numai ale acestora din urmă, școala *istorico-arheologică* a lui V. Pârvan a redus, în primul rând, la importanța cuvenită mitul latinității noastre, iar în al doilea rând a pus pentru România modernă problema Istoriei ei *integrale*, fără preferințe cu origini în conjunctura politică. Această atitudine, ea însăși o adaptare la o conjunctură politică nouă, care este aceea a principiilor obiective, deci în mare măsură a adevărului și deci a științei pure, se integrează mai nesilit în orientarea de bază a spiritului occidental european, pentru care cultura, în înțelesul larg de manifestare constructivă, intim și extern, este singura îndreptățire de existență ca atare a unei națiuni și a unui stat.

Se știe că una din ideile noi și predilectele ale lui V. Pârvan a fost și aceea, — justă în fond — a occidentalismului culturii noastre încă din milenii al doilea înainte de Christos.

Judecat în esență, avem de a face în urma realizărilor lui V. Pârvan ca șef de școală cu o îmbogățire și adâncire a trecutului nostru istoric¹ ca o conjugare de prestigii, — la prestigiul latinității, adăugându-se acel, nu mai puțin înălțător, al geto-dacismului nostru —, care trebuie să ducă inevitabil la o explozie a cadrelor tradiționale ale Istoriei Naționale, la saltul de la conceptul «Istoria românilor» la cel al «Istoriei României». Trebuiește înțeles odată că dacă istoriografia noastră s-a limitat atita vreme, nu numai nominal, ci și real, la «Istoria românilor», aceasta s-a întimplat numai din motive de ordin imediat politic, în raport cu o anumită situație internațională și cu anumite revendicări. Este oare nevoie numai deocît să amintim că în Franța se spune și se face «*Histoire de la France*» și nu «*Histoire des Français*» și în Germania «*Deutsche Geschichte*» și nu «*Geschichte der Deutschen*»?

Am precizat în foiletonul nostru mai vechi, la care am făcut deja aluzie, necesitatea, ca în urma operei revelatoare a lui Vasile Pârvan — operă fără precursori localnici serioși — să se treacă la prelungirea Istoriei românilor în trecut, tot mai adinc, pînă la confundarea ei cu Istoria României. Aceasta cu atit mai mult, cu cit există instrumentul care poate realiza acest lucru: școala istorico-arheologică lăsată neamului moștenire, odată cu opera lui scrisă, de către V. Pârvan. Se pare însă că această moștenire îi cam apasă pe contemporani, acești «*papuași*», cum obișnuia Pârvan să-i numească. Lucrul merge însă de la sine, în virtutea formidabilei forțe de inerție pe care o reprezintă un curent spiritual sănătos: Astfel trebuie să cunoaștem că într-o oarecare măsură integrarea Pre- și Protoistoriei românești în istoriografia română modernă a fost realizată. După cum constat din răsfoirea unor recente manuale de Istorie a românilor datorate tocmai unor reprezentanți ai școlii moderne istorice, Preistoria pămîntului românesc s-a bucurat din partea acestor istorici de un interes, care deși mai mult teoretic și vădînd o oarecare dezorientare în informație, are totuși avantajul de a fixa în capetele gînditoare ale națiunii, concepția că nu există o Istorie a românilor începînd de la anul 100 d. Chr. sau 1200 d. Chr. dacă vreți, ci o Istorie a Neamului românesc în funcțiune de istoria pămîntului pe care îl locuiesc astăzi românii și pe care e foarte probabil strămoșii lor, dintr-o direcție sau alta, l-au locuit mereu.

În ceea ce privește orientarea istoriografiei moderne românești este iarăși semnificativ că C.C. Giurescu, în critica puțin exagerată pe care o face ultimei sinteze asupra Istoriei românilor datorată lui N. Iorga nu poate articula valabil în fond decît obiecții care privesc neluarea în seamă de către N. Iorga a datelor noi relative la Istoria României (și implicit a românilor) stabilite de Vasile Pârvan în ale sale *Getica*.

Noua direcție romantică, — aceea a Protoistoriei românești, — inaugurată de V. Pârvan, este în momentul de față, — datorită ritmului repede în care se mișcă viața spirituală a României moderne — depășită de către însăși școala creată de el. În parte această depășire a fost inițiată de Pârvan însuși. În felul acesta, Pre- și Protoistoria românească se alătură de la sine istoriografiei românești, după ce folosindu-se de condițiile prielnice actuale și de faptul că au fost încetățenite la noi de un *ne-specialist* (V. Pârvan, care era *istoric*, dar nu *preistorician*) spre a fi continuată de specialiști, au evoluat rapid. Alături de școala istoriei moderne cu cadre tradiționale, își face așadar, treptat, loc în sectorul determinant al spiritului românesc modern, și școala obiectivistă istorico-arheologică (sau preistorică). Căci nu se poate contesta că Preistoria, ca și Protoistoria (diferînd între ele de fapt numai întrucît se tînde la crearea mai multor catedre!) sunt concepte relative și în parte înșelătoare, deoarece este vorba de unul și același domeniu al Istoriei. Doar *metoda* este diferită.

Pre- și Protoistoria au din punct de vedere social-politic covîrșitoarea importanță — pe care o impart egal cu școala modernă a «Istoriei românilor» — că adîncesc în sufletele și spiritele cetățenilor actualei configurații politice care se numește România Mare în chip palpabil conștiința unui trecut adinc infipt în timp. Valoarea din punct de vedere al forței propulsive pe care această conștiință o-dă tendințelor de permanentizare a unor stări politico-sociale ca și aspirațiilor de viitor ale unei națiuni este documentată de exemplul națiunilor din Occidentul Europei, în cadrul spiritual și politic al cărora

¹ Direcția nouă *tracizantă* a fost introdusă în istoriografia română — timid — încă din 1912, ca un ecou al unei direcții a arheologiei germane, de către I. Andrișescu, Legăturile

acestui săvant cu școala romantică a lui N. Iorga, ca și atmosfera neprielnică, au împiedicat însă aplicarea consecventă a principiilor ce derivau din noile postulate.

ne-am situat — după cit se vede — în chip conștient și definitiv. Conștiința cit mai *reală* a trecutului cit mai îndepărtat este cel mai solid suport al sentimentului național și al coeziunii naționale.

Că este așa o dovedește la noi ecoul pe care resurecția trecutului antroman al poporului nostru l-a avut în manifestările curente ale spiritualității românești actuale și în interesul maselor, interes manifestat prin frecvența cu care în nenumărate puncte ale țării mai ales învățătorii din sate aprind — licurici sclipind în noaptea indiferentismului «societății» moderne românești — luminița sfântă a dragostei de îndepărtații noștri strămoși.

Datoria și a istoricilor și a oficialității care dirijează știința românească este — după cele spuse — limpede: necunoscându-se, prin grija acordată propășirii studiilor de Istorie Națională, așa cum ea este concepută de noua școală istorică, importanța reconstituirii cit mai exacte și mai plastice a trecutului nostru și a adâncirii cunoașterii lui în spiritele generațiilor moderne, trebuiește integrat definitiv și trainic Istoriei Naționale și domeniul ei antroman. Prin aceasta Istoria Națională nu numai că se va închea într-un tot armonic și va ancora cit mai adinc în pământul Țării, dar va căpăta și un nou prestigiu.

NOUVELLES TENDANCES DANS L'HISTORIOGRAPHIE ROUMAINE

RÉSUMÉ

Le présent article, repris du quotidien bucarestois *Cuvintul (Le Mot)* du 25 janvier 1933 (année IX, no. 2785, pp. 1—2), dirigé à l'époque par Nae Ionescu, est l'un des rares ouvrages où le regretté professeur Ion Nestor (1905—1974) ait relevé explicitement sa vision sur la manière d'approche de l'histoire ancienne tout en précisant sa position vis-à-vis des tendances de l'historiographie roumaine dans la période de l'entre-deux-guerres. Le texte est important autant par le fait qu'il nous permet une appréciation plus exacte des conceptions du réputé savant, exposées peu de temps après son retour d'Allemagne, où il avait fait des études, et après la rédaction de son oeuvre capitale *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, que par le fait qu'il concentre des idées fécondes, qui conservent en grande partie leur actualité. Certaines des opinions insérées dans cet article, nous les retrouvons dans „L'avant-propos” du premier numéro de *Revista istorică română (Revue historique roumaine)* (I, 1931, I, pp. 3—4), rédigé, au nom de ses collègues et collaborateurs, par C. C. Giurescu, „propos” qui représente la profession de foi, le programme de la jeune génération d'historiens roumains, enrégimentés dans la soi-disant „nouvelle école”. Les lignes de *Cuvintul* mettent en évidence le rangement du grand archéologue et historien, le premier préhistorien roumain d'envergure européenne, sous la bannière des orientations préconisées par „la nouvelle école”. Nous considérons leur réimpression d'autant plus nécessaire, que le texte, n'étant pas inséré dans une publication à caractère scientifique, est resté pratiquement inconnu aux spécialistes.

L'article plaide en faveur d'une approche objective des phénomènes historiques, détachée des critères nationalistes de conjoncture. „Une conscience aussi *sévère* que possible du passé le plus reculé — apprécie l'auteur — est le plus fort support du sentiment national et de la cohésion nationale”. On relève le grand mérite de Vasile Pârvan dans la valorisation du passé thraco-gétique du peuple roumain par son ample programme de fouilles et la corroboration des résultats des recherches archéologiques avec les informations des sources écrites, mais l'on considère en même temps qu'une extension des recherches du domaine de la préhistoire s'impose. L'auteur milite pour l'emploi du concept d'une „Histoire de la Roumanie” au lieu de celui d'„Histoire des Roumains”, ainsi que l'on fait dans l'historiographie occidentale.

Traduit par MICHAELA SPINEI